

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83456,Tolwinski-Konstanty.html>
2023-04-02, 01:09

Tołwiński Konstanty

TOŁWIŃSKI Konstanty (7 I 1877, Witebsk – 16 V 1961, Kraków), geolog naftowy, badacz Alp, Sumatry i Karpat, twórca Karpackiego Instytutu Geologiczno-Naftowego w Borysławiu. Syn Zenona, właściciela gospodarstwa w Połockiem, i Apolonii z Załęskich, brat Jana, lekarza, któremu po śmierci ojca zawdzięczał możliwość ukończenia studiów.

Początkowo uczył się w Siebieżu, a od 1892 – dzięki wujostwu Korbutów – w Warszawie, gdzie do gimnazjum (z braku znajomości języków klasycznych) nie dostał się. Tu ukończył dwuletnią szkołę rzemiosł, po której, po odbyciu praktyki górniczej, wstąpił do „Sztygarki” w Dąbrowie Górniczej. Po jej ukończeniu w 1899 został aresztowany za udział w organizacjach socjalistycznych. Dwa lata spędził w więzieniach Piotrkowa i Warszawy, po czym z wyrokiem 5 lat zesłania wysłany został do Archangielska. Tam poznał zesłańca Adama Piwowara (absolwenta „Sztygarki”) po studiach geologicznych w Szwajcarii. Pod jego wpływem zainteresował się geologią i po amnestii od 1904 podjął studia u Alberta Heima w uniwersytecie w Zurichu. W 1905 znalazł się ponownie w Kongresówce, gdzie za działalność rewolucyjną trafił do więzień w Sieradzu i Kaliszu, a następnie na zesłanie do Świru w guberni ołonieckiej, skąd niebawem zbiegł za granicę, by w 1906 kontynuować u Heima studia. Ukończył je w 1910 rozprawą *Die Grauen Hörner* (1910) uzyskując doktorat. Zachęcony przez mistrza, w latach 1911–12 przebywał na Sumatrze jako naftowy geolog kartujący (relacja: *Badania geologiczne terenów naftowych na Sumatrze*, 1916). Ze względów zdrowotnych wrócił do Europy i po poznaniu niektórych ośrodków geologicznych w różnych krajach, kontynuował badania w Szwajcarii do 1914. Po wybuchu wojny przyjechał do Krakowa, by wstąpić do Legionów, do czego nie doszło. Wyjechał wówczas do Wiednia, skąd przeniósł się w 1916 do Borysławia, gdzie niebawem reaktywował usługową pracownię przemysłu

naftowego (później Stacja Geologiczna, a następnie Instytut). Zorganizował w niej archiwum wiertnicze oraz bezpośredni nadzór geologiczny nad prowadzonymi wierceniami, zwłaszcza przy opanowywaniu zalewów wodami pozazłożowymi. Po powstaniu w Warszawie Państwowego Instytutu Geologicznego (PIG), T. podjął z nim współpracę jako geolog kartujący w Jesielskiem i w okolicy Dobromila. Niebawem znalazł się w składzie Wydziału Geologicznego Państwowego Urzędu Naftowego (do 1923), jednocześnie kierując pracownią w Borysławiu. Od 1924 był także kierownikiem w PIG Wydziału Naftowo-Solnego z siedzibą w Borysławiu (do 1930), następnie tylko w Stacji w Borysławiu, gdzie niebawem zorganizował Instytut i prowadził go do 1939. Pracował w nim jako wicedyrektor w czasie okupacji sowieckiej do 1941. Nie podjął współpracy z Niemcami, choć miał od nich pozwolenie na badania terenowe. W 1943 przeniósł się do rodziny do Zakopanego, w którym pozostał także po wojnie, opracowując uratowane materiały z własnych prac badawczych.

Wycieki ropy i gazu w Borysławiu (i całym wschodnim pogórzu Karpat) były znane od wieków. W końcu XIX w. dowieziono się do dużych złóż ropy, wówczas eksploatowanych rabunkowo. Zadaniem T. było rozpoznanie wglębne terenu, a przede wszystkim szczegółowa inwentaryzacja profilów odwiertów, opanowanie wód podziemnych w kopalniach oraz wyznaczenie obszarów optymalnych złożowo. Doborowy zespół współpracowników sprawił, że placówka o profilu naukowo-technicznym była sprawniejsza niż PIG w Warszawie, z którym jednak współpracowano. Instytut w Borysławiu miał własne periodyki (głównie: „Biuletyn”, „Geologiczna Statystyka Naftowa”, „Kopalnictwo Naftowe Polskie”), wydawał mapy oraz zbiorcze ujęcia typu *Kopalnie ropy i gazów ziemnych w Polsce* (t. 1 – 1929; t. 2 – 1934–37).

Regionalnymi badaniami geologicznymi T. objął obszary skał osadowych całego Karpat na wschód od Dunajca. Dokumentował je pracami, m.in.: *Złoża ropy i wody podziemne Borysławia na tle budowy geologicznej* (1922), *Skolskie Karpaty brzeżne z uwzględnieniem geologii Borysławia* (1925), *Geologia polskich Karpat wschodnich od*

Borysławia do Prutu (1927), *Kulminacje poprzeczne w Karpatach zachodnich oraz ich rola w rozmieszczeniu złóż bitumicznych* (1932), *Przykarpacka formacja solonośna i jej znaczenie dla kształtowania się złóż bituminów na Przedgórzu* (1933), *Karpaty Pokuckie* (1950). W pracach tych T. dokonał rozpoznania struktur wgłębnych, zwłaszcza w okolicy miasta Skole, gdzie na pochylone formy fałdowe (skiby) nasunięte zostały osady młodszych generacji tektonicznych, co przy szczegółowym rozpoznaniu obszaru wierceniami dawało duże szanse na identyfikację większych złóż ropy i gazu, ale także atrakcyjnych przemysłowo solanek i soli kamiennej.

Niemal wszystkie prace T. dokumentowane były mapami. Szczególną wartość miały opracowania samoistne: *Mapa obszarów naftowych i gazowych Polski w Karpatach i na Przedgórzu. Skala 1:500 000* (1928), *Nowy Atlas Geologiczny Borysławia* (1930) i in.

Wśród publikacji typu inżynierskiego w dorobku T. są m.in. artykuły: *Niektóre metody zwiększania wydajności złóż ropnych* (1924), *Geologiczne zasady zamykania wody na kopalniach naftowych w Rypnem, Schodnicy, Uryczu i Borysławiu* (1931).

Stacja prowadzona przez T. (Instytut) w Borysławiu odwiedzana była przez geologów z różnych krajów. W 1925 był on głównym organizatorem zjazdu przyszłej Geologicznej Asocjacji Karpackiej. T. uczestniczył w zjazdach specjalistycznych innych krajów, zwłaszcza Rumunii. Kontaktów tych, podobnie jak i badań terenowych, nie przerwał później. Po 1945 wspierał prace naftowych placówek specjalistycznych, w tym Instytutu Naftowego w Krakowie, okresowo przewodnicząc jego Radzie Naukowej (1958–60). W 1958 otrzymał tytuł profesora zwyczajnego.

Za osiągnięcia w dziedzinie geologii naftowej został nagrodzony m.in.: Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (1960), Nagrodą Państwową II stopnia (1952). Był członkiem honorowym Polskiego Tow. Geologicznego (1957).

Łoza.

J.J. Zieliński: *Prof. dr Konstanty Tołwiński (1876–1961)*,
„Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego”, 1962, s.
637–640; J. B. Miecznik: *Konstanty Tołwiński – wybitny geolog
karpacki, organizator poszukiwań i badań złóż nafty i gazu*,
„Przegląd Geologiczny” 2018, s. 209-218.

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)